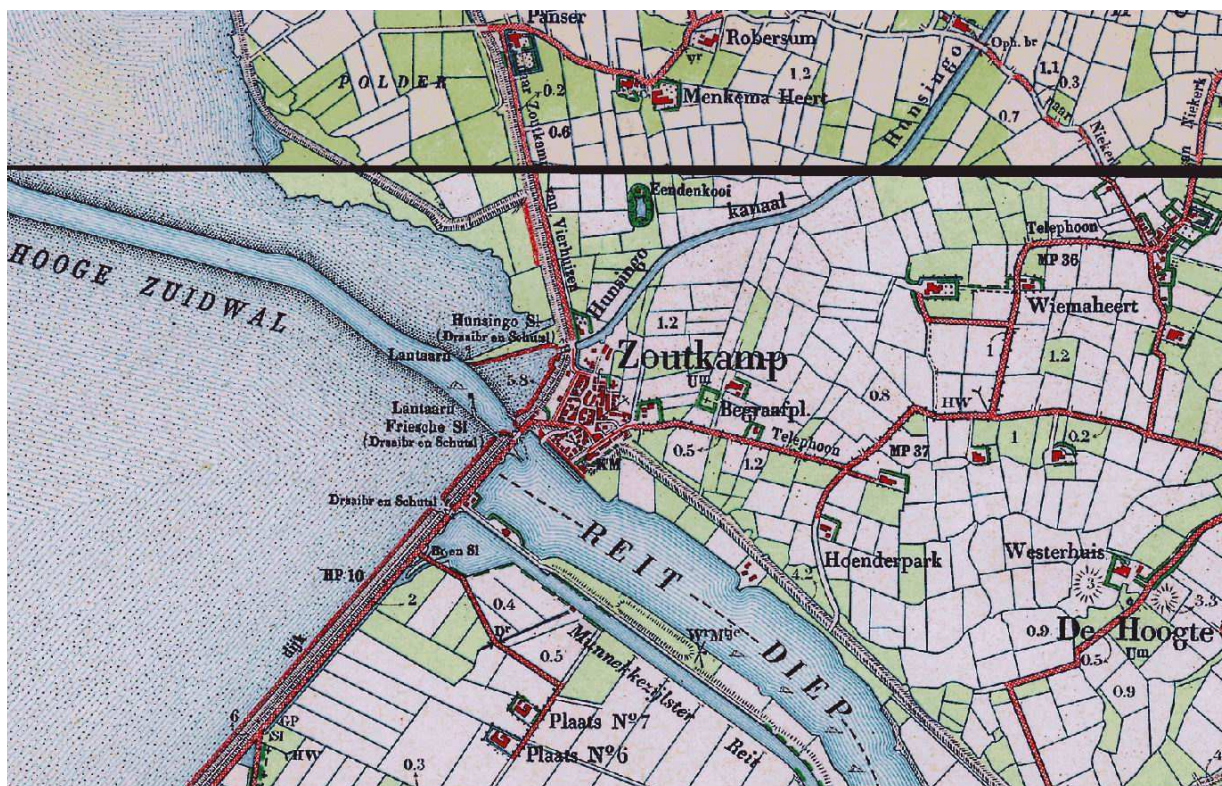

Vissershuisje en kalkovens te Zoutkamp (gemeente De Marne)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	De Marne
plaats:	Zoutkamp
toponiem:	S.H. Woldringhstraat, Werfstraat, Grachtstraat, Hellingstraat
bevoegd gezag:	gemeente De Marne
opdrachtgever:	gemeente De Marne
uiterste coördinaten:	noordwest 215.852/595.149 noordoost 215.890/595.148 zuidoost 215.880/595.094 zuidwest 215.845/595.101
centrumcoördinaat:	215.867/595.123
kaartblad:	6F
onderzoeksmeldingsnummer:	46777
beheer documentatie	Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente De Marne en E-depot
uitvoerder:	Libau
auteur	M. de Jong MA
autorisatie	drs. J. Molema
telefoon:	050-3126545
fax:	050-3123362
e-mail:	info@libau.nl

Vissershuisje en kalkovens te Zoutkamp (gemeente De Marne)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente De Marne, vertegenwoordigd door mw. K. Bakema, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het perceel begrensd door de S.H. Woldringhstraat, Werfstraat, Grachtstraat en Hellingstraat. De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen om hier een vissershuisje, twee kalkovens en een loods te realiseren. Het vissershuisje krijgt een recreatieve bestemming en de kalkovens krijgen een informatieve functie met betrekking tot het winnen van schelpkalk. Het vissershuisje en de loods worden gerealiseerd aan de S.H. Woldringhstraat, de kalkovens zullen aan de Hellingstraat en Werfstraat worden gebouwd. Tevens zal aan de oostzijde van het perceel, tussen de Grachtstraat en S.H. Woldringhstraat, een verbindingsweg met ter weerszijden een parkeerstrook worden gerealiseerd. Ook zullen op het perceel zes parkeerplaatsen met een ontsluiting op de Grachtstraat worden aangelegd. Het gebied waar de ingrepen gaan plaatsvinden wordt hieronder verder aangeduid als plangebied.

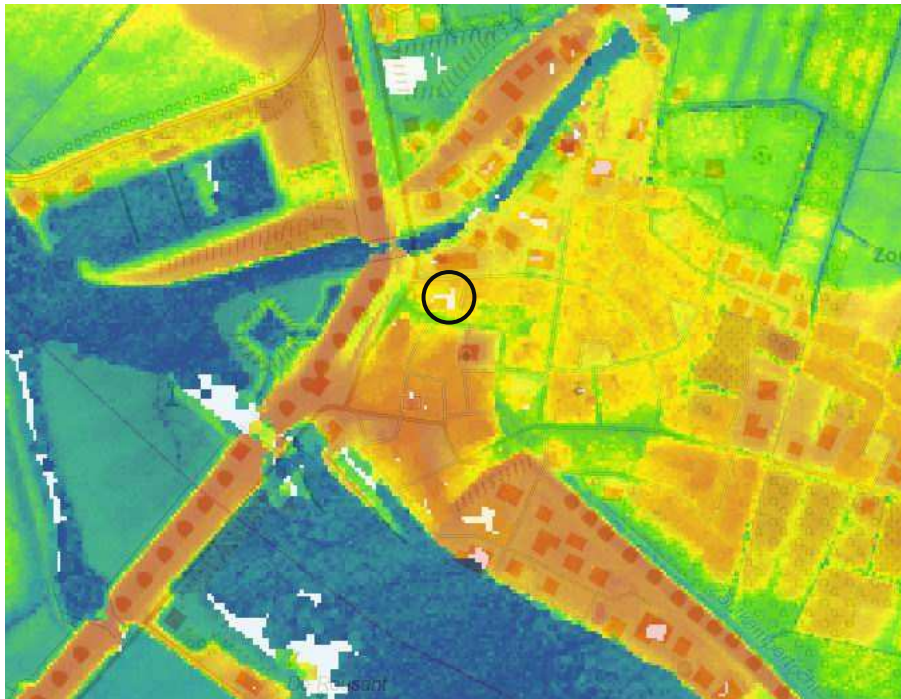
Figuur 1: Plangebied vissershuisje en kalkovens te Zoutkamp (Topografische Atlas Groningen): het plangebied is rood omkaderd.

Informatie

Zoutkamp ligt op een kwelderwal die rond 1288 binnendijs kwam te liggen. In de middeleeuwen werd in de omgeving van Zoutkamp zout gewonnen uit zoutveen. Dit is veen dat door overstromingen met zeewater doordrenkt geraakt is en daardoor veel zout bevat. In de 16de eeuw is sprake van zowel zoutwinning als visverwerking. De strategische ligging aan waterwegen van met name het Reitdiep (de aanvoer naar Groningen), leidde er toe dat in 1575 een schans werd aangelegd door de Spanjaarden. In 1589 werd de schans veroverd door graaf Willem Lodewijk en in diens opdracht aangepast. Het vissersdorp Zoutkamp ontstond vervolgens in en bij de vesting. De vesting was opnieuw in gebruik in de Franse tijd en werd in 1874 bij wet opgeheven (zie Brood et al., 1999; Lepage, 1994 en Schroor & Meijering, 2007).

De bebouwde kern van Zoutkamp is niet gekarteerd op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen vanwege de aanwezige bebouwing (zie bijlage: Uitsnede fysisch geografische kaart). Wel is te zien dat Zoutkamp op het uiteinde van een kwelderwal ligt (code Mw1) met ten noorden daarvan een erosie laagte (code M1). Het plangebied ligt waarschijnlijk op de rand van de kwelderwal of op de overgang van kwelderwal naar erosie laagte. Ook op de bodemkaart is Zoutkamp aangegeven als bebouwd gebied (zie bijlage: Kaart archeologie). Gelet op de omringende bodemsoorten zijn in het plangebied waarschijnlijk kalkarme poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel (code Mn15C) aanwezig. Mogelijk komen ook kalkrijke poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel voor (code Mn15A). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat het plangebied relatief hooggelegen is maar wel iets lager ligt dan de oude kern van Zoutkamp (zie figuur 2).

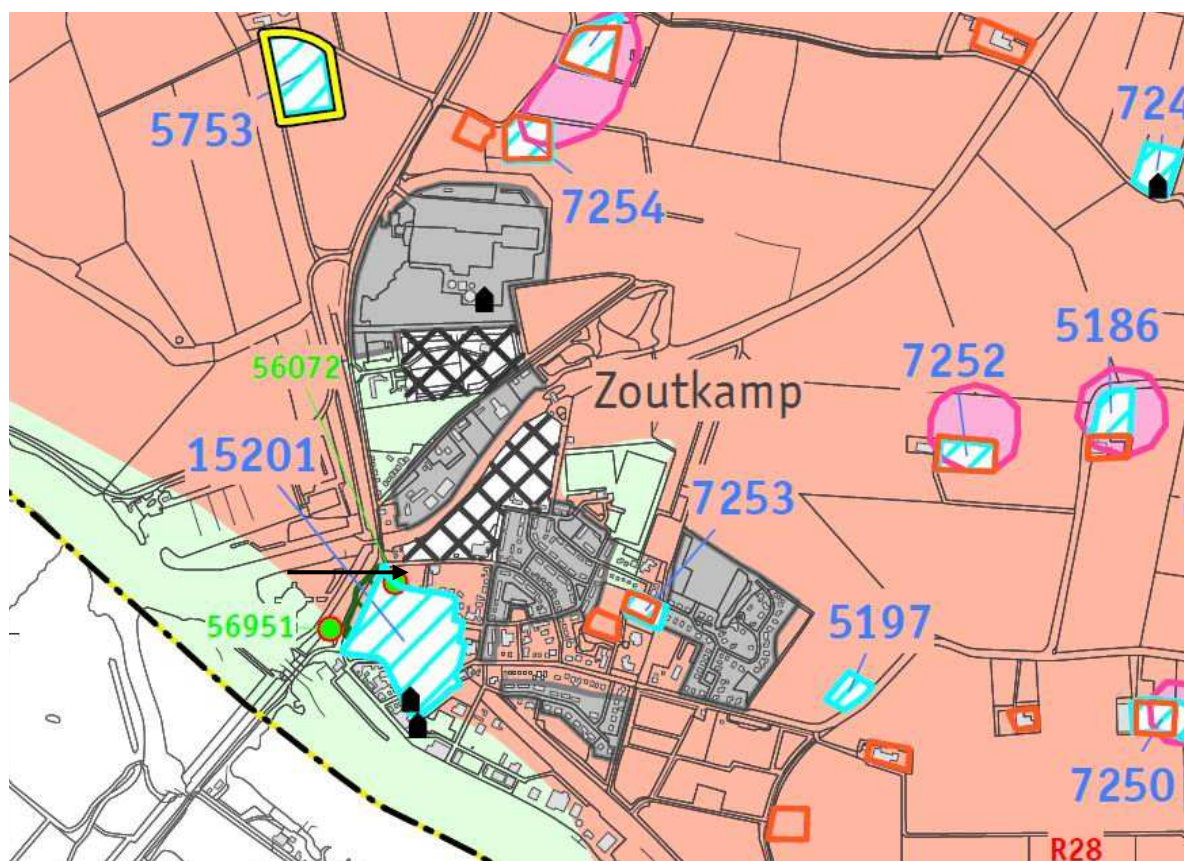

Figuur 2: Hoogteverschillen in de omgeving van het plangebied (www.ahn.nl). Het plangebied is omcirkeld.

Het plangebied ligt pal ten noorden van de oude kern van Zoutkamp. De oude kern is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) als waardevol archeologisch terrein (zie bijlage: Kaart archeologie). De Grachtstraat (vestinggracht) is hierbij aangehouden als noordelijke begrenzing van het AMK-terrein (AMK-terrein 15201). De vestinggracht lag iets ten zuiden van de Grachtstraat. Nabij het plangebied werden tijdens archeologisch onderzoeken van respectievelijk ARC en RAAP resten van de vestinggracht aangetroffen (waarneming 410480) en bleek een deel van de gracht te zijn vergraven bij de aanleg van een binnenhaven in de 19de eeuw (waarneming 56072). In de omgeving van Zoutkamp liggen enkele middeleeuwse huiswieren (AMK-terreinen 5197, 5210 & 7252-7254) en een borgterrein uit de late-middeleeuwen (AMK-terrein 5753).

Op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente De Marne (RAAP, 2008) is aangegeven dat het plangebied in een gebied met een hoge archeologische verwachtingswaarde ligt (zie figuur 3).

Op de kadastrale minuut (gemeente Ulrum, sectie F3) uit het begin van de 20ste eeuw (karteringen tussen 1811 en 1832) is het plangebied onbebouwd (zie bijlage: Kadastrale minuut). Het was destijds in gebruik als bouwland (zie watwaswaar.nl & hisgis.nl). In het midden van de 19de eeuw is de situatie in het plangebied nog vergelijkbaar met de kadastrale minuut, zo blijkt uit de topografische militaire kaart van 1854 (watwaswaar.nl). Op de Bonnekaart uit het begin van de 20ste eeuw is in het plangebied bebouwing weergegeven (zie bijlage: Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart). In de loop van de 20ste eeuw is de bebouwing in het plangebied uitgebreid totdat vrijwel het gehele plangebied bebouwd was (zie figuur 1). Inmiddels is de bebouwing gesloopt. Volgens de provinciale bodeminformatiekaart heeft in het plangebied een sanering plaatsgevonden. Door de bouw-, sloop- en saneringswerkzaamheden zal de bodem in het plangebied waarschijnlijk grotendeels zijn verstoord.

Figuur 3: Uitsnede uit de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente De Marne (RAAP, 2008). Het plangebied is aangegeven met een pijl.

Overweging en advies

Het plangebied ligt iets buiten de vesting en buiten de oude kern van Zoutkamp. In het plangebied worden dan ook geen resten van de vesting verwacht. Omdat het plangebied vrijwel geheel bebouwd geweest is, zal de bodem grotendeels verstoord zijn. De kans om in het plangebied nog intacte archeologische resten aan te treffen is gering.

Archeologisch vervolgonderzoek wordt niet noodzakelijk geacht. Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen dan geldt krachtens de Monumentenwet (1988) een meldingsplicht*.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Kaart archeologie;
- Kadastrale minuut;
- Projectie van de huidige topografie op de Bonnekaart.

*Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij de gemeente De Marne en bij Libau.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Groningen 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Bodeminformatiekaart provincie Groningen (<http://groningen.esrinl.com/fmc/bodeminformatiekaart.html>)

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1851. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Lepage, J.-D., 1994. *Vesting en schansen in Groningen. Eeuwenlang de hoeksteen van de Nederlandse defensie*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Luchtfoto's Google Earth/Maps.

Minuutplannen uit het begin van de negentiende eeuw en overige historische kaarten (www.watwaswaar.nl).

RAAP, 2008. *Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart gemeente De Marne. Regio Noord-Groningen, gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl*. RAAP-rapport 1732.

Schroor, M., 1996. *De atlas der provincielanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-PROjekt Uitgevers, Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000. Blad 7 West Groningen Uitgave 1973* Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Archeologische periodes

paleolithicum

paleolithicum vroeg
paleolithicum midden
paleolithicum laat
 paleolithicum laat A
 paleolithicum laat B

tot 8800 v.Chr.

tot 300000 C14
300000 - 35000 C14
35000 C14 - 8800 v.Chr.
35000 - 18000 C14
18000 C14 - 8800 v.Chr.

mesolithicum

mesolithicum vroeg
mesolithicum midden
mesolithicum laat

8800 - 4900 v.Chr.

8800 - 7100 v.Chr.
7100 - 6450 v.Chr.
6450 - 4900 v.Chr.

neolithicum

neolithicum vroeg
 neolithicum vroeg A
 neolithicum vroeg B
neolithicum midden
 neolithicum midden A
 neolithicum midden B
neolithicum laat
 neolithicum laat A
 neolithicum laat B

5300 - 2000 v.Chr.

5300 - 4200 v.Chr.
5300 - 4900 v.Chr.
4900 - 4200 v.Chr.
4200 - 2850 v.Chr.
4200 - 3400 v.Chr.
3400 - 2850 v.Chr.
2850 - 2000 v.Chr.
2850 - 2450 v.Chr.
2450 - 2000 v.Chr.

bronstijd

bronstijd vroeg
bronstijd midden
 bronstijd midden A
 bronstijd midden B
bronstijd laat

2000 - 800 v.Chr.

2000 - 1800 v.Chr.
1800 - 1100 v.Chr.
1800 - 1500 v.Chr.
1500 - 1100 v.Chr.
1100 - 800 v.Chr.

ijzertijd

ijzertijd vroeg
ijzertijd midden
ijzertijd laat

800 - 12 v.Chr.

800 - 500 v.Chr.
500 - 250 v.Chr.
250 - 12 v.Chr.

Romeinse tijd

Romeinse tijd vroeg
 Romeinse tijd vroeg A
 Romeinse tijd vroeg B
Romeinse tijd midden
 Romeinse tijd midden A
 Romeinse tijd midden B
Romeinse tijd laat
 Romeinse tijd laat A
 Romeinse tijd laat B

12 v.Chr. - 450 n.Chr.

12 v.Chr. - 70 n.Chr.
12 v.Chr. - 25 n.Chr.
25 - 70 n.Chr.
70 - 270 n.Chr.
70 - 150 n.Chr.
150 - 270 n.Chr.
270 - 450 n.Chr.
270 - 350 n.Chr.
350 - 450 n.Chr.

middeleeuwen

middeleeuwen vroeg
 middeleeuwen vroeg A
 middeleeuwen vroeg B
 middeleeuwen vroeg C
 middeleeuwen vroeg D
middeleeuwen laat
 middeleeuwen laat A
 middeleeuwen laat B

450 - 1500 n.Chr.

450 - 1050 n.Chr.
450 - 525 n.Chr.
525 - 725 n.Chr.
725 - 900 n.Chr.
900 - 1050 n.Chr.
1050 - 1500 n.Chr.
1050 - 1250 n.Chr.
1250 - 1500 n.Chr.

nieuwe tijd

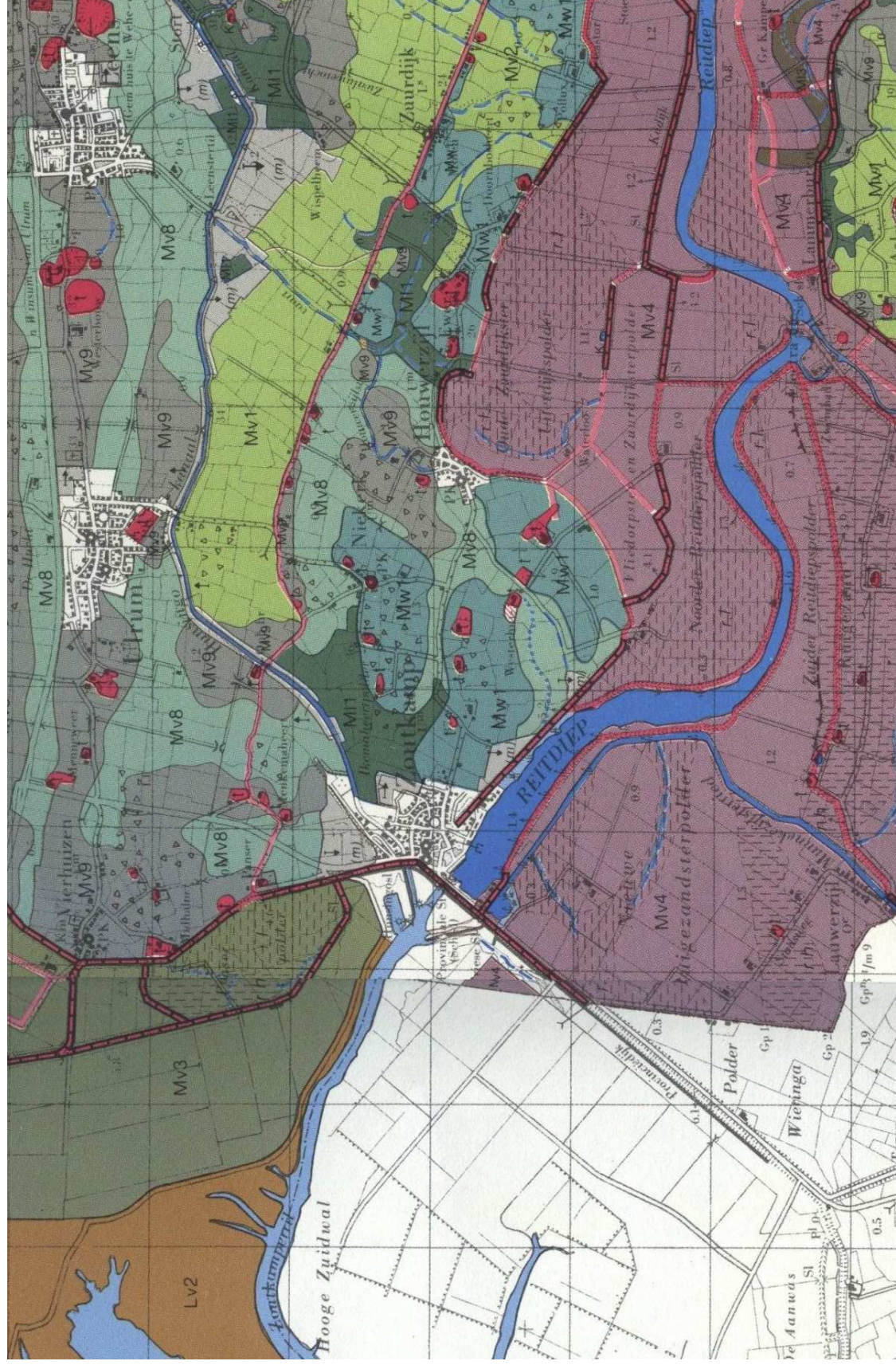
nieuwe tijd A
nieuwe tijd B
nieuwe tijd C

1500 - heden

1500 - 1650 n.Chr.
1650 - 1850 n.Chr.
1850 - heden

Uitsnede fysisch geografische kaart Zoutkamp en omgeving

Kaart archeologie plangebied vissershuisje en kalkovens te Zoutkamp (gemeente De Marne)

Combinatiekaart van AMIK, bodemkaart en Archis

217003 / 596350

214657 / 594004

18-05-2011

Legenda

- WAARNEMINGEN
 - HUIZEN
 - BODEM ((c)Alterra)
- MONUMENTEN
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)
 - bebouwd gebied
 - doorgaande wegen
 - bos
 - bouwland
 - weiland
 - boomgaard/kwekerij
 - heide
 - zand
 - begraafplaats
 - water
 - overig bodemgebruik

0 500 m

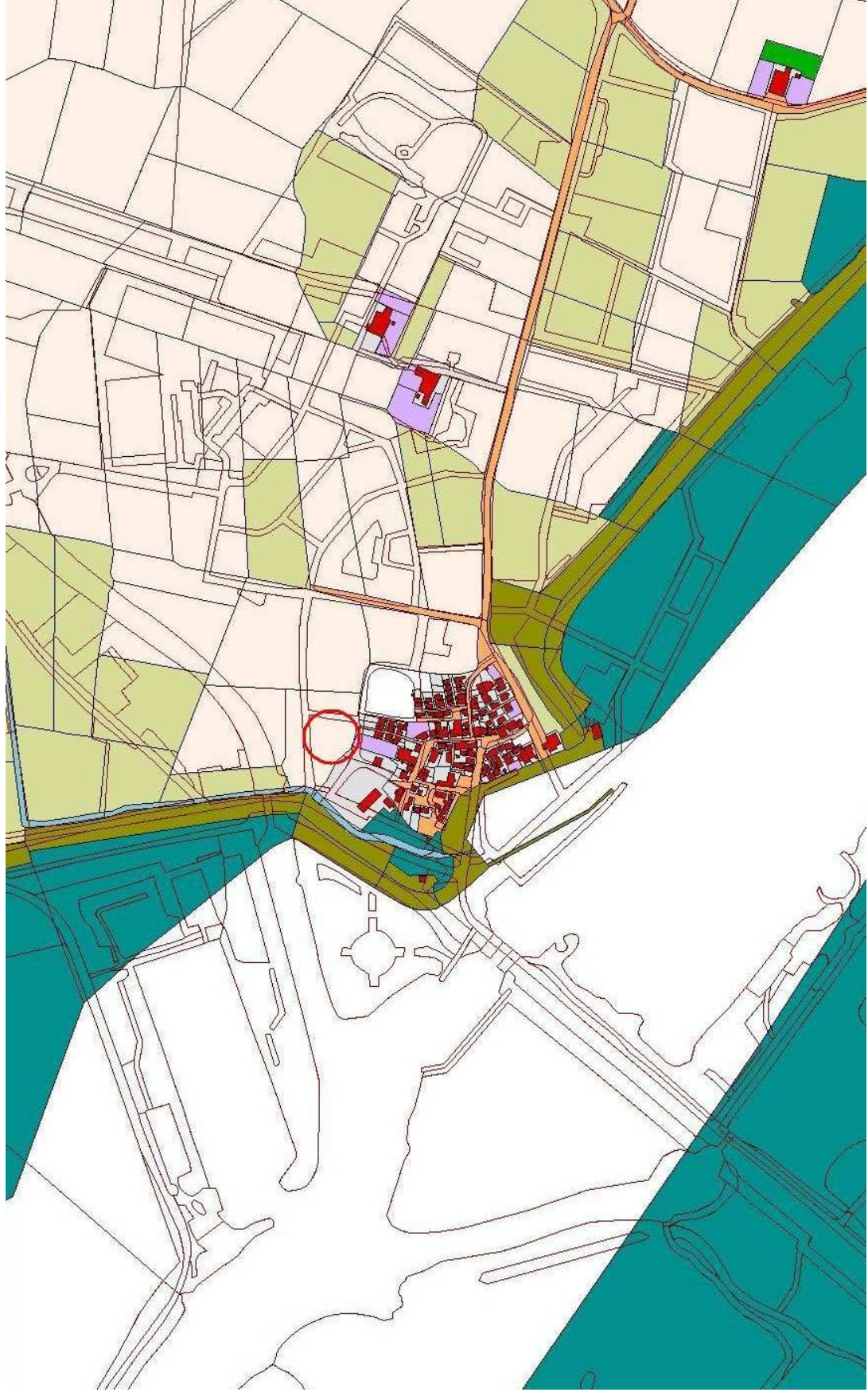
Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kadastrale minuut Zoutkamp en omgeving met een projectie van de huidige topografie (bron: hisgis.nl)

Het plangebied is rood omcirkeld

Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart: plangebied vissershuisje en kalkovens te Zoutkamp

